

Posudek na disertační práci

Autorka práce: Mgr. Soňa Novotná Knotková

Název práce: Písemný projev z cizích jazyků a jeho způsob hodnocení v kontextu evropské jazykové vzdělávací politiky

Disertační práce Mgr. Soni Novotné Knotkové se zabývá hodnocením otevřených úloh, které byly součástí písemné části maturitní zkoušky z německého jazyka, a to v kontextu evropské jazykové vzdělávací politiky. Autorka přitom zohledňuje věk hodnotitelů, typ školy, ze které pocházejí a úroveň obtížnosti testu.

Téma, které si autorka zvolila, je v současné době vysoce aktuální. Český systém maturitní zkoušek prodělal v oblasti hodnocení písemného projevu žáků prudký vývoj. Je proto užitečné, pokusit se tento proces zhodnotit a posoudit míru objektivitu, spolehlivosti a přesnosti hodnocení použitých širokých otevřených úloh. To, že se autorka omezuje pouze na maturitní zkoušku z německého jazyka, není na závadu, postup je snadno přenositelný i na otevřené otázky z ostatních maturitních zkoušek. Je ale škoda, že se autorka věnuje pouze hodnocení z roku 2011, přestože sama doznává, že v roce 2012 došlo v hodnocení k výrazným změnám. Práce tak postrádá na aktuálnosti. Přesto se domnívám, že popsat a analyzovat výsledky z maturitní zkoušky z roku 2011 je přínosné. Proč ale autorka věnuje tak velkou část své práce popisu a porovnání vyšší a nižší úrovně maturitní zkoušky, když jsou maturitní zkoušky od roku 2012 připravovány pouze v jedné úrovni obtížnosti?

Práce má velký rozsah – cca 230 stran. Proto překvapuje, že se autorka často opakuje, práce budí dojem, jako by byla sestavena z množství samostatně vytvořených dokumentů. Tomu napovídá i skutečnost, že autorka pracuje i s pojmy, které definuje až v následujících kapitolách. Jako příklad uvádím pojmy kritérium, reliabilita a validita, které jsou používány v teoretické části, ale jsou definovány až v empirické části práce.

Po formální stránce je text zpracován výborně. Neobsahuje žádné gramatické chyby či překlepy. Citační norma je používána správně. Práce zahrnuje všechny povinné součásti.

Poznatky načerpané z bohaté domácí i zahraniční literatury autorka předkládá v řadě případů jako de facto výtah z použitých publikací. Ačkoliv je výběr informací představen srozumitelně a přehledně, postrádám tu větší kritický odstup.

Práce má tradiční členění na teoretickou a empirickou část. Teoretická část se stává ze čtyř kapitol. Ve třetí kapitole jsou vymezeny pojmy jazyková kompetence a komunikativní jazyková kompetence v kontextu evropské vzdělávací politiky, dále pak požadavky evropské jazykové politiky na transparentnost a srovnatelnost jazykových znalostí a dovedností. Kapitola 4 je věnována postavení cizích jazyků v kontextu kutikulární reformy v ČR, která, jak autorka uvádí, vycházela z evropské jazykové vzdělávací politiky popsané ve třetí kapitole. Popis české kutikulární reformy mi připadá vzhledem k zaměření práce nadbytečný. Kapitola 5 zužuje zkoumanou problematiku na postavení a význam písemného projevu v maturitní zkoušce z cizího jazyka. Zatímco kapitolu 3 lze pokládat za teoretickou, kapitoly 4 a 5 představují pouze představení dokumentů, koncepcí a specifikací. Přínosnější

by bylo kapitoly 3, 4 a 5 sjednotit a uvést, jaký konkrétní vliv měly evropské a české dokumenty na koncepci maturitní zkoušky z cizího jazyka a na to, které jazykové dovednosti budou ověřovány, a jakým způsobem. Přivítala bych více kritického nadhledu, alespoň stručného naznačení souvislostí a diskuze k výsledné podobě písemné zkoušky a způsobu jejího hodnocení. Autorka se vyhýbá jakýmkoli sporným momentům, nekonfrontuje různé přístupy a nezdůvodňuje své pojetí. Namísto popisu dvou úrovní obtížnosti písemných prací bych přivítala pasáž věnovanou konzistenci analytických kritérií použitých při hodnocení prací a oblasti shody hodnotitelů mezi sebou a hodnotitelů s expertním týmem. Na této problematice je založena celá empirická část práce. To, že se o ní autorka v teoretické části vůbec nezmiňuje, vnímám jako podstatný nedostatek práce. Chybí tu také pasáž, která by zdůvodňovala, proč lze míru objektivitu, spolehlivosti a přesnosti hodnocení použitých širokých otevřených úloh sledovat za pomoci shody hodnotitelů.

Poslední kapitola teoretické části je věnována hodnocení otevřených úloh. S výjimkou definic holistického a analytického způsobu hodnocení jde převážně o popis konkrétních kritérií pro hodnocení dvou písemných projevů žáků, které tvořily celou písemnou práci, a způsobu, jak písemnou práci vyhodnotit jako celek. Autorka bohužel neuvádí, v jaké míře se na tvorbě kritérií, postupů a principů podílela a zda se jí jeví dané pojetí jako nejvýhodnější. Jelikož se v této kapitole jedná o popis výzkumné situace, připadalo by mi hodnější tuto kapitolu zařadit do empirické části práce. Naopak část empirické části věnovanou vymezení pojmů didaktický test, kritérium, reliabilita apod. by bylo vhodnější zařadit do části teoretické, a to dříve než jsou tyto termíny autorkou používány.

V empirické části práce autorka představuje výzkumný problém a hypotézy. Zhodnocení míry objektivitu, spolehlivosti a přesnosti hodnocení použitých širokých otevřených úloh zužuje na pět dílčích výzkumných problémů: 1. jaká je míra shody mezi hodnotiteli a mezi hodnotiteli a expertním týmem; 2. ve kterých oddílech kritérií jsou hodnotitelé přísnější či mírnější než expertní tým; 3. jaký vliv na míru shody mezi hodnotiteli a mezi hodnotiteli a expertním týmem má věk hodnotitelů a typ školy, na které hodnotitelé vyučují; 4. jaký vliv na přísnost či mírnost hodnotitelů vzhledem k expertnímu týmu má věk, typ školy a ověřovaná úroveň obtížnosti; 5. jaká je vnitřní konzistence analytických kritérií Tyto výzkumné problémy autorka specifikuje ve 32 hypotézách. Není však uvedeno, na základě jakých teorií autorka hypotézy formulovala.

Co se týče metodologie výzkumného šetření, jeví se mi část týkající odborné přípravy hodnotitelů příliš obsáhlá. Naopak postrádám přesnější definici pojmů Hammingova vzdálenost, průměrná odchylka a absolutní odchylka. Používat termín absolutní odchylka mi navíc připadá nešťastné, protože je to zavedený pojem, který vyjadřuje aritmetický průměr absolutních hodnot odchylek hodnot proměnné od jejich aritmetického průměru. Nadto autorka nepoužívá absolutní, ale relativní odchylku, která je modifikována tak, aby její maximální hodnota byla rovna jedné. Použití Kendallova tau pro posouzení závislosti v datech mi připadá šťastné, je ale škoda, že se autorka nezmiňuje, proč se rozhodla právě pro tento druh korelace. Naproti tomu použití F-testu a t-testů je nevhodné, protože nebyl ověřován (a pravděpodobně není splněn) jejich předpoklad – normální rozložení dat.

Výsledky výzkumného šetření jsou obsáhlé a velice pečlivě zpracované. Obsahují 22 grafů a 8 (+12 v příloze). Grafy a tabulky jsou velice pečlivě popsány a zjištěné výsledky kvalitně interpretovány a diskutovány. Jednotlivé hypotézy jsou však diskutovány jednotlivě, autorka mezi nimi nehledá souvislosti, postrádám kritický nadhled. Formulace závěrů statistických testů jsou nepřesné a zbytečně rozvláčné. Navíc autorka nereflektuje skutečnost, že při velkém výzkumném vzorku nekoresponduje statistická významnost rozdílů s jejich praktickým významem.

Výsledky maturantů představené v poslední kapitole do celkového rámce práce nezapadají. Tato část práce navíc prohlubuje dojem, že tento bezesporu obsáhlý a velice pečlivě zpracovaný text měl původně sloužit ke zcela jinému účelu, a sice jako pracovní materiál pro další odbornou přípravu hodnotitelů. Proto je také problémem se v textu zorientovat v tom, co je vlastní přínos autorky a co je týmová práce.

Závěr: Disertační práce Mgr. Soni Novotné Knotkové přes svá nesporná pozitiva nesplňuje všechny nároky kladené na disertační práce z pedagogiky. Nicméně ji doporučuji k obhajobě a hodnotit ji podle jejího výsledku.

V Praze, 11. listopadu 2015

Alena Škaloudová